

Recenze (a jiné texty)

Manfred Spitzer: Digitální demence. [Host](#), 2014 (český překlad).

Evgeny Morozov: To Save Everything, Click Here. 2013 (1. vyd.).

////////////////////

[Jan Lukavec, Iliteratura.cz, 14. 4. 2014](#)

[Inkvizitor digitálního věku, Tomáš Feřtek, Respekt, 27. 4. 2014](#)

[Moudří jako televize, Lukáš Gregor, 16. 4. 2014](#)

[Knižní pól Zdenko Pavelky, Český rozhlas 3-Vltava, 17. 5. 2014](#)

[Hrozí nám digitální demence?, Václav Cílek, Psychologie dnes, 2. 7. 2014](#)

[Máma, táta, tablet, Linda Kholová, Instinkt, 10. 7. 2014](#)

[Černá kronika internetu, Michal Kotík, A2, 16. 7. 2014](#)

["Digitální" děti aneb počítačové hry jen neškodí, Patrick Zandl, Mladá fronta Dnes, 23. 7. 2014](#)

[Jak z nás digitální média dělají blbě a ještě blbější, Radovan Kolbaba, Vašeliteratura.cz, 12. 6. 2014](#)

////////////////////

<http://finmag.penize.cz/recenze/288775-digitalni-demence-ruce-na-perinu!>

Finmag.czRecenzeDigitální demence: Ruce na peřinu!

Digitální demence: Ruce na peřinu!

[Michal Kašpárek](#) | 24. 7. 2014

„Osvěta nefunguje,“ míní psychiatr Manfred Spitzer a radí vyhýbat se obrazovkám. Jeho kniha je slabá, navíc tím nejpředvídatelnějším způsobem.



Když hrdinka románu Dona DeLilla *Bílý šum* doma oznámí, že bude na vysoké škole učit kurz *Jídlo a pití*, rodinu zajímá, o čem v takové pytlovině může mluvit: „Je to prakticky nevyčerpatelné. Jezte lehká jídla v horkém počasí. Pijte hodně tekutin,“ vysvětluje. „Ale vždyť to každý ví,“ oponují ostatní. „Vědění se každý den mění. Lidé potřebují posilovat svou víru. Nelehejte si po těžkém jídle. Nepijte tvrdý alkohol na lačný žaludek. Když už jdete plavat, počkejte alespoň hodinu po jídle. Svět je daleko složitější pro dospělé, než je pro děti. My jsme se všemi těmi převratnými fakty a postoji nevyrostli. Jednoho dne se prostě začaly objevovat. Takže lidé potřebují, aby je někdo s autoritou ujistil, že určitý způsob, jak něco dělat, je ten správný nebo špatný, alespoň v současnosti.“*

A přesně taková banální ujištění nabízí kniha *Digitální demence*. Německý psychiatr Manfred Spitzer z bílého pláště radí: Pokud chcete vychovat z dětí vědce, musíte pro to udělat víc než jim koupit sérii DVD *Baby Einstein*. Když nemáte solidní všeobecný přehled a schopnost kriticky myslet, googlování je vám k ničemu. Kdo hodně surfuje nebo paří, ten málo spí, a kdo málo spí, ten víc marodí. „Pomáhejte druhým. Velké studie prokázaly, že pomoc je pro pomáhajícího zdravá.“ A pozor: „Travte čas ve volné přírodě, protože to tělu i duchu svědčí.“

Tohle všechno, co je v *Digitální demenci* jen těžko zpochybnitelné, alespoň v současnosti, mohl zacinkat zvoneček a telátko mohlo zůstat zticha. A ty méně samozřejmé Spitzerovy závěry bohužel pohoří přesně na tom, čeho se zběhlý čtenář začne bát, jakmile v anonci přečte: „Vyklikáváme si mozek z hlavy.“



Manfred Spitzer: *Digitální demence*. vyšlo v nakladatelství [Host](#) v roce 2014 v překladu Františka Ryčla. 344 stran, 339 Kč. Autor recenze obdržel od nakladatele recenzní kopii e-booku.

Klidně sud'te podle obalu

Spitzer – naprosto očekávaně – dělá dalekosáhlé závěry z dílčích studií a zevšeobecňuje je pro všechna „digitální média“, kam patří jak čtečka elektronických knih, tak [Pornhub](#) (počestný odkaz). Že notebooky a interaktivní tabule ve školách nepřinesly zlepšení studijních výsledků, ovšem znamená jen tolik, že notebooky a interaktivní tabule ve školách nepřinesly studijních zlepšení výsledků. Neznamená to, že zlepšení nikdy přinést nemůžou. Tahle technika je tu s námi jedinou generaci a zatím pořád hledáme způsoby, jakým ji dobře využít. Kdyby někdo třicet let po vynálezu knihtisku vyhlásil věčnou fatvu na knihy ve školách, protože slabé děti inkunábule ani neuzvednou, odsoudil by miliony k negramotnosti.

Spitzer – naprosto očekávaně – často motá korelaci a kauzalitu. Jednoduše řečeno: u řady zdravotních problémů nemůžeme snadno říct, zda je spíš *způsobuje* používání digitálních médií, nebo zda spíš *vedou* k častějšímu používání digitálních médií. Dobrým příkladem je strana 239: obezita, deprese, nespavost, snížená účast na skupinových aktivitách... Vysedávání před obrazovkou na to *dost možná* bude mít vliv, ale kniha ho tu bohužel přímo nedokládá. Ani nevyvrací nabízející se myšlenku, že vysedávání může být někdy naopak samo důsledkem obezity, deprese, nespavosti nebo vyloučení. Ostatně jedna [studie](#), na kterou se zde autor odkazuje, začíná: „Aniž by výzkumníci plně rozuměli tomu, co způsobuje deprese...“

Spitzer – naprosto očekávaně – idealizuje vše staré a vytvořené přírodou a demonizuje vše nové a vytvořené člověkem (kromě knih a hudby, abychom byli fér). *Dnešní mládež je docela zkažená, vinou luků a šípů už neumí zabít pratura holýma rukama!*

Absurdní je, když se Spitzer nostalgicky i ohlíží za symbolem modernity, automobilovou dopravou. Opatrně s jízdou podle navigace, varuje hned v první kapitole: „je sice pravda, že řidiči bloudící v městech měli stále více nehod,“ *ale* (jaké ale, k čertu!) [hipokampus](#) funguje podobně jako sval, a když ho netrénujete, zakrní. – Za prvé, Spitzer je tu tradičně vágní, takže nevíme, jestli po hodině jízdy s navigací nastoupí totální nezvratná demence, nebo jestli stačí hipokampus potrénovat pěší túrou podle papírové mapy každou sobotu. Za druhé budu radši mít zakrněný hipokampus, než abych někoho přejel, civě po směrovkách. (Které lze mimochodem napadnout identickými argumenty.) Za třetí mi GPS přece pomáhá šetřit čas na příjemnější věci v cíli cesty, a to včetně těch, které trénují mozek, jako je čtení knížek nebo toulání se po lese. Za čtvrté i s GPS člověk musí přemýšlet nad tím, kam jet. Za páté je automobilový provoz dost nepřirozeným prostředím, ve kterém se nelze jen tak obracet, vracet, postát a popřemýšlet, a je pokrytecké z pozice technofoba vyžadovat víc takového napětí.

Vzpomene si Spitzer, že před kyberšikanou byla šikana? Že studenti opisovali ještě před [CTRL Cizí](#), [CTRL Vlastní](#)? Nevzpomene, protože se mu to do idealizace starého a demonizace nového nehodí.

Spitzer – naprosto očekávaně – polemizuje s tím, co (snad) nikdo neříká a nikdo nechce. „Představte si, že svému lékaři povíte o bolestech v levé straně hrudníku, on se hned obrátí ke svému počítači a zadá si do Googlu pojem *srdce*. K takovému lékaři už pravděpodobně víckrát nepůjdete – a právem!“ Ironií osudu o pár řádků dál Spitzer navrhuje něco podobného jako k technologiím [vstřícnější Tyler Cowen](#), tedy vyladěnou souhru člověka a stroje: „Teprve když lékař stanoví možné příčiny, udělá pacientovi základní vyšetření a poté ještě další laboratorní nebo přístrojová vyšetření, a přesto se ve své snaze o správnou diagnózu nikam nedostane, může mu být ku prospěchu hledání na internetu.“

Rigidní rady zapšklého pána

Líbí se mi definice *cool* z knihy *Not Cool*: cool je „všechno, co vám umožní dělat věci, které chcete dělat, s lidmi, na kterých vám záleží“. Digitální technologie můžou být přesně něčím takovým, ale taky naprostým opakem. Jak se s nimi naučit zacházet tak, aby člověka neovládly a nepohltily, to se z *Digitální demence* nedozvíte. „Omezte dětem dávkování, protože to jediné má prokazatelně pozitivní efekt.“ „Rovněž je dokázáno, co nefunguje: osvěta a dobré rady.“

Nemluvte s dětmi o sexu, prostě je donuťte spát s rukama na peřině, a budete čubrnět, jak počestní lidi z nich vyrostou.

Pokud byste si rádi přečetli inteligentní (ne bezchybnou) kritiku *internetcentrismu* a zbožšťování technologického pokroku, sáhněte po *To Save Everything, Click Here* Jevgenije Morozova. Pokud hledáte požeňání pro svůj prostý životní styl bez zářících obrazovek a s procházkami do přírody, je tu třeba [Leo Babauta](#). *Digitální demence* je slabá kniha, a bohužel navíc slabá přesně tím způsobem, jaký se dá čekat podle obalu. Rigidní, zapšklá antimasturbační příručka.

[Ukázka z Bílého šumu](#) pochází z překladu Libuše Bryndové, vydaného v nakladatelství Votobia v r. 1997.

////////////////////

<http://finmag.penize.cz/recenze/268291-bida-kremikove-mentality>

[Finmag.cz](#)

>

[Recenze](#)

>

[Bída křemíkové mentality](#)

Bída křemíkové mentality

[Michal Kašpárek](#) | 2. 5. 2013

„Chcete-li pomoci lidstvu a vycházíte při tom z předpokladu, že jsou lidi jako roboti, daleko se nedostanete,“ píše Evgeny Morozov ve své sžíravé obžalobě všudypřítomného „internetcentrismu“ a „solucionismu“.



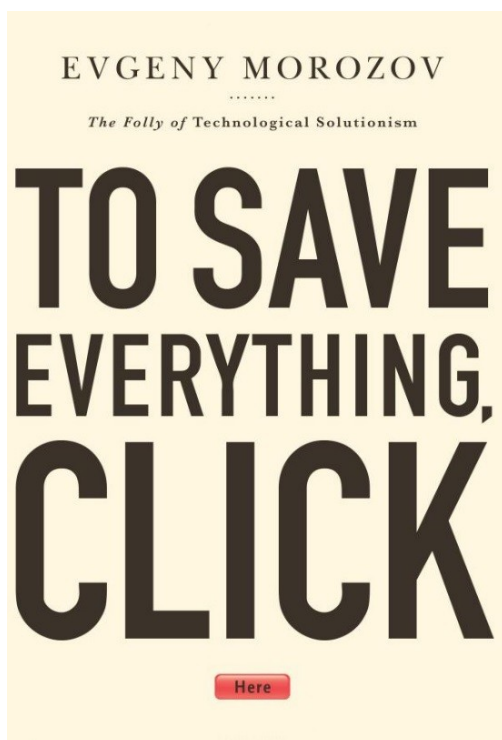
Na sympatizanty pirátské strany bude mít nová kniha [Evgenyje Morozova](#) podobný účinek, jako by měl na Václava Klause týdenní festival absurdního divadla s ekologickou tematikou. [To Save Everything, Click Here](#) je totiž zuřivá obžaloba nekritické lásky k digitálním technologiím, zbožšťování internetu i slepé víry v data, algoritmy a ideál otevřenosti.

Devětadvacetiletý Morozov není odpůrce techniky. Jen zastáncům e-demokracie a prorokům *chytrějšího* světa pokládá nepříjemné otázky, které v oslavných člancích o službách jako Demagog.cz prostě nenajdete: Kdo hlídá hlídače? Proč nikdo neaudituje algoritmy, které řídí svět? Jak je možné, že maďarské úřady nabízejí otevřená data, a země přitom míří k fašismu? Kdy přesně jsme přestali internet vnímat jako lidský výtvar a začali jej mít za sílu řízenou přírodními zákony? Opravdu lze společenské problémy řešit technikou, nebo jen technika naši pozornost směřuje k fiktivním problémům?

Morozov píše ostře: jeho odpůrci nejsou „zastánci“ svých stanovisek, ale přímo jejich „hlavní roztleskávačky“. Má poutavý sloh: „Tehle chlápek dokáže vylíčit děsy Matrixu jako prázdniny v Cancúnu,“ dloube do kohosi, kdo navrhl nahrazení oken obrazovkami. A taky má obrovský přehled, který si mimochodem vypěstoval při studijních víkendech bez internetu. Výsledkem je jedna z nejobjevnějších, nejčtivějších a nejdůležitějších knih za poslední měsíce.

Nemoci doby: solucionismus a internetcentrismus

[Recenze v The Telegraph Morozovovi vyčítá](#), že jeho jedovatý styl potěší přesvědčené, ale nepřesvědčí ty ostatní. Nesouhlasím: sám jsem se totiž zastyděl, jak nadšenou bývám roztleskávačkou dvou v knize vysmívaných geekovských ideologií.



Definici té první si autor půjčuje od Gillese Paqueta: „Solucionismus [od solution – řešení] vnímá politická témata jako hlavolamy, které mají jedno správné řešení, spíše než jako problémy, na něž je nutné hledat adekvátní reakci.“ Odtud taky pochází název knihy: „save“ neznamená v angličtině jen „uložit na disk“, ale taky „spasit“.

Solucionisté znají odpovědi dřív, než stihli položit všechny otázky. Věří, že problémy lidstva může vyřešit kliknutí na správné tlačítko – aniž je napadne, že si všímají hlavně těch problémů, ke kterým vedou dráty od některého z jejich tlačítek.

Názorová pluralita je pro ně bug, ne fičura: solucionističtí technokraté od levicových vlád až po libertariánské think tanky zkrátka *mají jasno*.

Přes tyhle počítačové pojmy se dostáváme k druhému -ismu: internetcentrismu. Morozov si všímá, že slovo „internet“ přestalo sloužit jako označení konkrétní počítačové sítě a stal se z něj přírodní úkaz. Už to není jen „internet“, ale „the Internet“, česky píšme Síť s velkým S. Technomilci ji vnímají jako nezvratnou sílu prostupující dějinami. Přes vynález knihtisku, protestantskou reformaci, revoluce 18. a 19. století, „Síť je jako George Soros v infografikách [prorepublikánského komentátora] Glenna Becka: jakmile ji zapojíte, obří spiknutí najednou dává dokonalý smysl.“ Svět bez Sítě už je za hranicí představitivosti a nemyslitelná je i její regulace: pokusy o ní jdou proti „zrnu Sítě“, jak se vyjádřil zakladatel Google Eric Schmidt.

Od lynčů k návodům, které kazí zábavu: rizika křemíkové mentality

Tahle *křemíková mentalita* už dává klíčit semínkům jevů ohrožujících lidskou svobodu, demokracii, morálku i prosté štěstí. Morozov se postupně věnuje ideálům transparentnosti a otevřenosti, reformám politických systémů, zvyšování efektivity, boji se zločinem, kultu statistik a gamifikaci, tedy využití herních prvků k motivování zaměstnanců, zákazníků a občanů. Z desítek pestrých příkladů mě nejvíc zaujaly následující tři:

Na stránce Eightmaps.com najdete na mapě bydliště Kalifornňanů, kteří finančně podpořili kampaň proti sňatkům homosexuálů. Samozřejmě, že konzervativci s takovou pomstou při posílání peněz nepočítali, ale doba velí bezpodmínečnou transparentnost a tohle je důsledek. „Pravda, většina z nich by nejspíš nikdy nedostala medaili za toleranci. I tak si ale zaslouží respekt za vyjádření svých postojů – jakkoliv maloměšťácké můžou jejich oponentům připadat – skrz politický systém. Hlasování, ne pogromy: tak má tahle země přece fungovat.“

Levné senzory a propracované nástroje pro analýzu dat zase usnadňují preventivní postihy „špatného chování“ – čímž ohrožují jak soukromí, tak paradoxně i morálku. Nebojte se jen státní orwellovské tyranie, ale i tržní koroze soukromí: „Podle Scotta Peppeta, učitele práv na Coloradské univerzitě, nás rozvoj sebesledování donutí tvořit si *osobní prospekty*, medailonky obsahující změřené a ověřené informace o našich životech.“ Od Peppeta si Morozov půjčuje i příklady: „Chcete mi nacenit zdravotní pojištění? Pošlu vám svoje data z FitBitu. Půjčujete nebo pojišťujete mi auto? Poskytnu vám informace z černé skříňky, abyste věděli, že jezdím opatrně. Zajímá vás, zda budu pracovitý a zodpovědný zaměstnanec? Podělím se s vámi o non-stop přenos obsahu alkoholu v krvi, záznam z dodržování jídelníčku při cukrovce nebo o moje celoživotní statistiky produktivity.“ Nebezpečné je na tom podle Morozova to, že tato mechanická opatření nutí lidi ke správnému životu *zvenku*, nikoliv *zvnitř*. „Chcete-li pomoci lidstvu a vycházíte při tom z předpokladu, že jsou lidi jako roboti, daleko se nedostanete.“

A pak je tu ještě solucionistický kult všudypřítomných how-to návodů. Všechny tvůrčí výzvy, od kuchyně po sport, mají jedno správné řešení, které najdete na WikiHow. V „ideálním“ případě půjde o nějaký chytrý „hack“, který z toho odstraní onu výzvu. Vzpomněl jsem si na [Čtyřhodinového šéfkuchaře](#) a [Čtyřhodinové tělo](#) Tima Ferrisse i na závěr svého [článku o Katce, co zapomněla na okurku](#): *Hra mizí z našich životů. Zůstávají postupy*. Morozov ale dobře připomíná, že za to nemůže technika samotná: na jednu stranu díky kuchyňským teploměřům vždy připravíte „správně“ propečený stejk, na druhou stranu řada nového náčiní

přináší nové tvůrčí výzvy, například tiskárny jedlého papíru. Jde jen o to, jak ke svým nástrojům přistoupíte.

Z internetcentrismu se stalo náboženství. Potřebujeme sekularizaci

Co s tím? [Zákazů ve stylu Věry Pohlové](#) se nedočkáte. Morozov jen připomíná, že je internet i přes všechny pohádky lidský výtvar a jako další lidské výtvary potřebuje pravidla. Debata o nich nesmí být tabu: „SOPA byl sice špatný zákon, je však pozoruhodné, jak geekové dokážou jednohlasně tvrdit, že je Síť neměnná a věčná, a dělat všechno proto, aby taková zůstala.“

Autor je spíš filozof než politik, takže jeho stěžejním návrhem je radikální sebezpochybnování solucionistů. Než vylezete na pódium TEDx se svým *řešením* školství, dopravy nebo produktivity, zeptejte se sami sebe, zda jste si opravdu položili všechny otázky.

Transparentnost je podle Morozova ve věcech veřejných užitečná jen potud, pokud je prostředkem, nikoliv cílem. Nutně například potřebujeme nezávislé audity počítačových programů vládnoucích světu – což je o to aktuálnější po nedávném [odhalení chyb v excelové tabulce](#), kterou se několik let řídí ministři financí po celém světě.

A nakonec se Morozov vyznává z obliby k technice, která problémy neřeší, ale naopak je vytváří: mimo tiskárny jedlého papíru to je uvadající [lampička Forget Me Not](#). Při čtení vám bude připomínat, že svoje spotřebiče musíte krotit – a pokud máte pocit, že nic takového není zapotřebí, pak ony krotí vás.